

ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ У КАЗНЕНО-ПОПРАВНОМ ЗАВОДУ ЗА МАЛОЛЕТНИКЕ У ВАЉЕВУ

Апстракт *Образовање штићеника у казнено-поправним заводима за малолетнике у нашој земљи нема дугу традицију. Стога питања у вези с организацијом и начином остваривања образовања, а нарочито основног образовања, остају и даље отворена. Из тог разлога предмет овог рада чини приказ процеса стицања основног образовања штићеника у казнено-поправном заводу за малолетнике. Како је Казнено-поправни завод за малолетнике у Ваљеву тренутно једина установа у нашој земљи у којој се малолетни учиниоци кривичних дела налазе на извршавању казне малолетничког затвора, решавање питања у вези са стицањем њиховог основног образовања у овој установи завређује пажњу. У раду је дат приказ квалитативног истраживања обављеног у овој установи. Истраживањем су обухваћени наставници који предају штићеницима у школи унутар Казнено-поправног завода за малолетнике у Ваљеву. Закључује се да испитани наставници оцењују постојећу организацију и начин остваривања основног образовања штићеника у овој установи углавном позитивно, иако указују на поједине материјалне, просторне и техничке проблеме. Истраживање истиче значај и вредност овог облика образовања за штићенике, а нарочито за њихову даљу ресоцијализацију и интеграцију у друштво након изласка из завода, али и важност педагошке науке у решавању питања у вези с образовањем штићеника у казнено-поправним заводима за малолетнике.*

Кључне речи: *основно образовање, казнено-поправни завод за малолетнике, штићеници, организација основног образовања.*

ELEMENTARY EDUCATION IN THE CORRECTIONAL INSTITUTION IN VALJEVO

Abstract *Education of the residents in correctional institutions for juveniles has not a long tradition in our country. That is the reason why many questions linked to the organization and forms of their education, especially elementary education, remain*

open. The scope of this article is to present the process of acquiring elementary education of the residents in the correctional institution for juveniles. Since the Correctional Institute in Valjevo is the only institution for juveniles in our country at the moment, in which juvenile offenders spend their time penalties, the question of their education in the institution is worth our attention. The paper presents the results of a qualitative research conducted in this institution. The examinees were the teachers who teach the residents in the school which is within the Correctional Institute in Valjevo. The teachers evaluated the existing organization and education of residents mainly positively, and singled out only some financial, space, and technical problems. The research pointed out the importance and value of this form of education for the residents, especially for their subsequent resocialization and integration in the society after leaving the Institute, as well as the importance of pedagogy for solving the problems of educating residents of correctional institutions for juveniles.

Keywords: elementary education, correctional institution for juveniles, residents, organization of elementary education.

НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ДОМЕ ДЛЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ В ВАЛЕВО

Резюме *Образование детей в учреждениях для несовершеннолетних правонарушителей в нашей стране не имеет давнюю традицию. Поэтому, вопросы, связанные организацией и способами осуществления образования, особенно начального обучения, остаются открытыми. По этой причине, предметом данной работы является обсуждение процесса начального образования детей в исправительном доме для несовершеннолетних правонарушителей в городе Валево. Так как это учреждение в настоящее время является единственным учреждением такого типа в нашей стране, решение вопросов, связанных с осуществлением основного образования в этом учреждении, заслуживает особое внимание. В статье представлены результаты качественного исследования, полученные на основе анкетирования работающих в этом учреждении учителей. Анализ результатов показывает, что анкетированные учителя оценивают существующую организацию и способ осуществления начального образования в основном положительно, хотя указывают на некоторые материальные, технические и просторные проблемы. Данное исследование подчеркивает важность и ценность этой формы образования для детей и особенно для их ресоциализации и интеграции в общество после выхода из исправительного учреждения, а также указывает на важную роль педагогической науки при решении вопросов, связанных с образованием детей в учреждениях для несовершеннолетних правонарушителей.*

Ключевые слова: начальное образование, исправительные учреждения для несовершеннолетних, подопечные дети, организация начального образования.

Увод

Основно образовање представља један од главних услова за развој сваког друштва. Због тога питање његове доступности треба посебно нагласити при спровођењу сваке нове реформе образовања. Међутим, када се говори о основном образовању у установама за младе које нису у надлежности Министарства просвете, такво питање добија другачије значење. Када се расправља о казнено-поправним заводима за малолетнике, углавном се акценат ставља на значај корекције понашања код осуђених лица и на њихову каснију ресоцијализацију након изласка из оваквих установа, док се мање пажње посвећује образовно-васпитним питањима. Слабија укљученост Министарства просвете у организовање образовно-васпитног рада у казнено-поправним заводима за малолетнике може бити један од разлога таквог стања, чиме се проблем пружања адекватног образовно-васпитног рада, а тиме посредно и основног образовања, у овим установама додатно продубљује.

Уколико се каже да је један од основних циљева ових установа ресоцијализација осуђених лица, онда се стицање основног образовања намеће као главни чинилац у реализовању тог процеса ресоцијализације, јер се без стицања макар основног образовања не може говорити о успешној ресоцијализацији малолетних преступника.

Улога и значај основног образовања у казнено-поправним заводима за малолетнике

Стицање основног образовања представља базичну потребу сваког човека јер је оно једно од најважнијих средстава у процесу развоја његове личности. За младе људе, а нарочито за оне који су у сукобу са законом, стицање основног образовања има још већи значај. Стога је *Конвенцијом о правима детета* коју су донеле Уједињене нације регулисано да све земље потписнице ове конвенције имају обавезу да основно образовање учине обавезним и бесплатним за сву децу и младе, без обзира на разлике. Исто тако, у овој конвенцији се наглашава да треба предузети све мере за обезбеђивање редовног похађања школе и смањења стопе напуштања школовања. У том смислу, ова одредба има посебан значај с аспекта превенције малолетничког криминалитета у светлу бројних истраживања која показују везу између раног напуштања школе и уласка малолетника у свет криминала (Radulović, 2010).

Основно образовање за штићенике у казнено-поправним заводима има вишеструку улогу и значај. Ако се узме у обзир да знатан број штићеника у овакве заводе долази без завршене основне школе, онда је процес основног образовања у оваквим установама за њих шанса да стекну макар елементарно образовање, како би се након изласка из ове установе лакше укључили у друштво. Тиме основно образовање за ове штићенике представља део процеса њихове реинтеграције и ресоцијализације.

Када се говори о улози и значају основног образовања у казнено-поправном заводу за малолетнике, не сме се заборавити његова психолошко-педагошка димензија. За штићенике, сам боравак у оваквој установи има једнако васпитно дејство као и третман који у њему добијају. Због тога се не сме занемарити психолошка и педагошка функција у процесу стицања основног образовања у овој установи. Сваки савремени казнено-поправни завод за малолетнике умногоме се ослања на образовно-васпитни рад. Због тога су, ради адекватног организовања образовног и наставног рада, у овим заводима и основане школе.

Једна од важних функција или улога основног образовања за штићенике јесте и рехабилитацијска. Већ је речено да боравак у оваквој установи има изузетно васпитно дејство на штићенике, што може бити један од добрих предуслова за лакше укључивање штићеника у образовни процес. Неретко се и сами штићеници добровољно укључују у поједине образовно-васпитне активности које установа пружа (попут ликовних, драмских, музичких секција и других). У таквим околностима се отвара простор за успешније остваривање процеса основног образовања, али и за поспешивање процеса рехабилитације штићеника.

Исто тако, не сме се занемарити и превентивна улога коју има основно образовање у овим заводима. Пружањем основног образовања, штићеницима се даје прилика да се након изласка из завода лакше укључе у професионалне и друге друштвене токове. Без завршене основне школе, процес запошљавања ових штићеника је отежан. Стога је пружање основног образовања тим младим људима један од важних превентивних корака које овакве установе чине. Основно образовање у оваквим установама има и превентивни карактер јер код штићеника посредно доводи до промене понашања. Према томе, циљ основног образовања у казнено-поправним заводима за малолетнике јесте усвајање базичних знања путем којих ће се штићеницима омогућити стварање услова за вођење здравијег начина живота након изласка из завода.

На крају, ништа мање важна није ни улога и значај основног образовања за каснију ресоцијализацију и реинтеграцију штићеника након њиховог изласка из завода. Како је број повратника у казнено-поправне заводе велики, питање ресоцијализације и реинтеграције штићеника се намеће као важан аспект деловања оваквих установа (Žunić Pavlović, 2004). У многим земљама казнено-поправни заводи пружају подршку штићеницима након њиховог изласка из завода. Таква подршка може бити образовне, саветодавне или професионалне природе (Costello et al., 2012). У нашој земљи се, за разлику од неких других земаља, дужина трајања казне малолетничког затвора везује за процес образовања и обучавања штићеника у установи. Тиме се посредно штићеници обавезују да ће у казнено-поправном заводу остати до завршетка свог школовања и стицања одређене дипломе (*Krivični zakon Republike Srbije*, 2004). Процес успешне ресоцијализације штићеника је детерминисан бројним факторима. Те факторе чине, на првом месту, установа, односно казнено-поправи завод, затим породица штићеника, средина из које штићеници долазе, али и друштво у целини (Hammarberg, 2009).

Сви ти фактори процеса ресоцијализације осуђених лица више или мање могу допринети остваривању циља извршења казне малолетничког затвора, односно могу допринети оспособљавању малолетних осуђеника за друштвено прихватљив начин живота (Soković, 2009). Тиме се не негира потреба да се против осуђеника која учине кривично дело примене одговарајуће санкције, али је притом посебно значајно да предузете санкције осуђенику укажу на неопходност промене сопственог понашања (Đorđević, 2011). Стога је сврха кривичних санкција према малолетницима да се надзором, пружањем заштите и помоћи, као и обезбеђивањем основног образовања и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малолетника, на васпитање и правилан развој његове личности, како би се обезбедило његово поновно укључивање у друштвену заједницу (Ignjatović, 2009). Основно образовање игра значајну улогу у том процесу ресоцијализације и реинтеграције малолетних преступника, јер им оно пружа шансу да се на адекватан начин укључе у друштво након изласка из завода. Тиме пружање адекватног образовања, а посебно основног образовања, за штићенике без завршене основне школе има нарочит значај, узевши у обзир са каквим се проблемима и предрасудама они суочавају након изласка из оваквих установа.

Оснивање основне школе унутар Казнено-поправног завода за малолетнике у Ваљеву

Основна школа унутар Казнено-поправног завода за малолетнике у Ваљеву је отпочела с радом 2007. године, на иницијативу руководства ове установе. Како су унутар установе постојали адекватни просторни и материјално-технички услови за одвијање наставног рада, Казнено-поправни завод је те 2007. године отпочео сарадњу са Школом за основно образовање одраслих из Обреновца ради пружања основног образовања штићеницима у овом заводу. Од тада па до данас ова школа успешно обавља своју функцију пружања основног образовања. Треба напоменути да ова основна школа није обавезна за штићенике, већ је стицање основног образовања унутар ње ствар ангажованости и личне иницијативе самих штићеника. Већина штићеника која похађа ову основну школу припада категорији млађих пунолетника, узраста између 18 и 20 година. Такође, знатан број ових штићеника је ромске националности и готово сви долазе из проблематичних средина. Доласком у завод малолетни осуђеници (штићеници) се одмах укључују у образовне-васпитне активности које установа пружа. Улогу укључивања штићеника у образовно-васпитне активности установе, као и прављење образовних програма за њих, врши Служба за третман (преваспитање), која се налази у установи. Поменута служба за сваког штићеника израђује индивидуални програм поступања, или појединачни програм третмана. У овом програму су, поред основних података о штићенику, наведене и његове потребе за стицањем одређеног облика образовања у установи. Тако се штићеници по доласку у завод, а на основу оваквог програма, укључују у даље образовно-васпитне активности које установа пружа (*Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnog zavoda za maloletnike*, 2006).

У *Закону о извршењу кривичних санкција* (2009) наведено је да сваки осуђеник (штићеник) који нема стечено основно образовање, као и они осуђеници (штићеници) који су из одређених разлога прекинули своје школовање, има право на основно образовање унутар казнено-поправног завода. Према томе, процес основног образовања се спроводи према могућностима завода и у складу са поменути програмом поступања. На тај начин се даљи процес образовања штићеника не спутава њиховим боравком у установи (*Закон о извршењу кривичних санкција*, 2009).

Методологија истраживања

У истраживање се пошло са намером да се упозна организација и начин остваривања основног образовања у Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљево. За потребе обављања истраживања посећен је овај завод, где су обављени интервјуи са 11 наставника који предају штићеницима у Заводу. Протокол за интервју који се користио у овом истраживању чинило је укупно 12 питања која су била подељена у две целине. Сва питања у интервјуу су била отвореног типа, па је тако сваки од испитаника давао више различитих одговора на једно исто питање. Прву целину је чинило седам питања у вези с организацијом основног образовања и начином израде и реализације програма наставног рада у школи унутар овог завода, док је другу целину чинило пет питања која су се односила на начин реализације основног образовања, односно на начин одвијања наставног рада у овој школи.

Резултати и дискусија

Са наставницима који су учествовали у истраживању је вођен разговор о томе како изгледа организација и начин остваривања основног образовања у овом заводу, са каквим се тешкоћама они сусрећу приликом реализовања наставног рада са штићеницима, као и како се наставни рад, али и целокупна организација основног образовања у овом заводу може побољшати и унапредити.

На почетку интервјуа је од сваког испитаника било тражено да, на основу свог искуства, опише како изгледа организација основног образовања у овом заводу. Судајући према одговорима испитаника, организација основног образовања у потпуности одговара установи овог типа. Према речима свих испитаних наставника, у школи унутар Казнено-поправног завода једна школска година траје једно полугодиште (или 17 недеља), тако да за годину дана штићеници могу да заврше два разреда. Таква процедура скраћивања школске године је, по речима испитаних наставника, уобичајена и у другим земљама, бар кад је реч о области образовања осуђеника (штићеника). Настава се одвија у периоду од септембра месеца до средине јуна, током којег штићеници заврше два разреда ове основне школе. Наставни часови се реализују два пута седмично за предметну наставу, односно једном седмично за разредну наставу, сваког понедељка и среде, према унапред одређеном распореду часова и наставном плану и програму. Наставни часови

у школи трају пола сата, што је, према речима наставника, понекад недовољно за адекватан рад са штићеницима. Трајање наставних часова је стога, по речима испитаних наставника, последица ограниченог времена предвиђеног за наставни рад. Наставници су у обавези да се придржавају распореда и плана и програма, тако да је организација основног образовања у овој школи налик оној која постоји у редовним школама. Према речима испитаних наставника, штићеници су увек редовни на часовима, о чему посебно брине координатор Казнено-поправног завода задужен за образовно-васпитни рад са штићеницима. Сав наставни материјал (књиге, свеске и остали школски прибор) обезбеђује сам Завод, тако да штићеници могу лакше да прате наставу. Време одржавања наставних часова, као и реализовање свих осталих задужења у Заводу увек се строго поштује. У овој школи постоје искључиво комбинована (мешовита) одељења, што је, с обзиром на разлике које постоје међу штићеницима, али и услове који постоје у Заводу, једино изводљиво решење.

На питање у вези с унапређењем постојеће организације основног образовања у школи унутар Завода, сви испитани наставници су опет давали идентичне одговоре. Постојећу организацију основног образовања испитани наставници виде као добро осмишљену и задовољавајућу, узевши у обзир услове који постоје у овом заводу. Напомињу да је унутар Казнено-поправног завода већ урађено доста на пољу унапређења основног образовања. Поједини испитаници наводе уређење просторних услова у школи унутар Завода као позитиван пример улагања у организацију основног образовања (4). Исто тако, као пример унапређења постојеће организације основног образовања, поједини наставници (3) истичу и омогућавање услова за индивидуални рад са штићеницима, као и обезбеђивање адекватних услова за одржавање консултација. Као један од предлога промене постојеће организације основног образовања, испитани наставници (4) наводе и могућност приступа књигама и свескама, као и другим наставним материјалима након одржавања часова, с обзиром на то да је штићеницима у Заводу забрањен приступ учионицама и наставним училима након одржавања часова.

Што се тиче предности и недостатака у постојећој организацији основног образовања у школи унутар Казнено-поправног завода за малолетнике, међу одговорима испитаних наставника су се јавиле одређене разлике. Њихови одговори на ово питање су дати у следећој табели.

Табела 1. Предности и недостаци у постојећој организацији основног образовања у школи унутар КПЗ-а

Највеће предности у постојећој организацији основног образовања у школи унутар КПЗ-а:	Највећи недостаци у постојећој организацији основног образовања у школи унутар КПЗ-а:
<ul style="list-style-type: none"> - стицање елементарног основног образовања (11*); - омогућавање штићеницима наставка школовања (8); - јачање жеље за променом понашања код штићеника (8); - већа фокусираност на наставу и наставни рад (6); - разноврсна понуда наставних предмета и усвајање знања из различитих области (предмета) (5); - развијање сарадње између наставника и штићеника (3); - неометано одвијање наставног рада (1); - мотивисаност наставника за рад у оваквим условима (1). 	<ul style="list-style-type: none"> - недостатак наставних материјала, средстава и учила за рад са штићеницима (10); - недовољан број наставних часова (за поједине предмете) (9); - рад у комбинованим одељењима (9); - кратко трајање наставних часова (8); - непостојање стандарда за оцењивање постигнућа штићеника (8); - преплитање наставних програма (за поједине предмете) (8); - недостатак континуитета у усвајању градива (6); - недостатак кабинетске наставе (3); - непостојање бенефицираног радног стажа за наставнике који предају у оваквим условима (1).

*Број одговора

Што се тиче тешкоћа у организовању процеса основног образовања у школи унутар Казнено-поправног завода за малолетнике, испитани наставници наводе да су оне бројне, али не и нерешиве. Сматрају да би веће укључивање свих интересних група отклонило многе постојеће тешкоће и да би стога требало више радити на освешћивању друштва за значај образовања штићеника у оваквим установама. Неке од тешкоћа у организовању процеса основног образовања штићеника у овом заводу, према речима испитаних наставника, дате су у следећој табели.

Табела 2. Тешкоће при организовању процеса основног образовања у школи унутар КПЗ-а

Тешкоће у организовању процеса основног образовања у школи унутар Казнено-поправног завода за малолетнике у Ваљеу	
на нивоу установе (школе):	на нивоу државе:
<ul style="list-style-type: none"> - немогућност реализовања наставног рада, осим у комбинованим одељењима (10); - недовољна укљученост наставника у израду годишњег програма наставног рада (9); - немогућност организовања и реализовања наставног рада у складу са потребама и могућностима штићеника (9); - немогућност континуираног праћења постигнућа штићеника (6); - чешће одржавање наставе (6); - недостатак дидактичких материјала за реализовање појединих наставних јединица (5). 	<ul style="list-style-type: none"> - већа укљученост Министарства просвете у решавање образовно-васпитних питања (10); - већа укљученост Министарства правде у решавање организационих проблема (10); - недовољно стимулисање наставника за рад у установама овог типа (9); - недостатак свести о значају образовања штићеника (8); - непостојање званичне државне стратегије за образовање штићеника (8); - недовољна сарадња са редовним школама и локалном заједницом (6).

Програм наставног рада по ком уче штићеници у школи унутар Казнено-поправног завода, према речима свих испитаних наставника, прописали су Министарство просвете и Школа за основно образовање одраслих. Будући да штићеници раде по програму наставног рада Школе за основно образовање

одраслих, он је у одређеној мери прилагођен узрасту и потребама штићеника. Међутим, испитани наставници се слажу у томе да се градиво основне школе не може драстично мењати, јер је оно у својој основи ипак намењено деци. Иако сматрају да би поједине наставне јединице требало изменити и прилагодити узрасту штићеника, постојећи програм наставног рада ови наставници виде као задовољавајући.

Сви испитани наставници наводе да су за доношење овог програма наставног рада у школи унутар Казнено-поправног завода за малолетнике одговорни:

- Министарство просвете;
- Школа за основно образовање одраслих, односно њен директор;
- наставници ове школе, који имају право да промене 30% програма.

Према речима испитаних наставника, ова школа унутар Казнено-поправног завода ради по програму за редовно основно образовање који прописује Министарство просвете. Наставници на почетку сваке школске године добијају списак од готово 200 наставних јединица, од којих бирају одређени број за предавање. Приликом избора наставних јединица, сваки наставник треба да води рачуна о томе да основни циљеви наставе, као и основни циљеви његовог предмета, буду у потпуности покривени. У пракси то значи да на почетку сваке школске године наставници имају унапред припремљен програм по којем раде са штићеницима. Измена програма наставног рада је у току године могућа, али је неопходно да се наставник придржава основних циљева предвиђених програмом.

Што се тиче обима и степена разраде програма наставног рада, односно његових циљева, садржаја (предмета који се уче) и обима наставног градива, одговори испитаних наставника се нису много разликовали. Што се тиче основних циљева, они су истоветни оним у редовним школама.

Према речима испитаних наставника, број наставних предмета који се учи у школи унутар Казнено-поправног завода нешто је мањи него у редовним школама, с обзиром на то да овим програмом наставног рада нису покривени сви предмети. Списак наставних предмета који се по овом програму уче, као и недељни и годишњи фонд часова, дат је у следећој табели.

Табела 3. Списак наставних предмета, као и недељни и годишњи фонд часова у школи унутар КПЗ-а

Образовна година	I		II		III		IV	
Разред	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Наставни предмети:								
1. Српски језик	7/119	7/119	8/136	8/136	5/85	5/85	5/85	5/85
Српски језик (1)	3/51	3/51	3/51	3/51	2/34	2/34	2/34	2/34
језик (2)	7/119	7/119	8/136	8/136	5/85	5/85	5/85	5/85
2. Енглески језик	-	-	-	-	3/51	3/51	3/51	3/51
3. Математика	6/102	6/102	5/85	5/85	5/85	5/85	5/85	5/85
4. Физика	-	-	-	-	-	-	3/51	3/51
5. Хемија	-	-	-	-	-	-	3/51	3/51
6. Биологија	-	-	-	-	2/34	2/34	2/34	2/34
7. Географија	-	-	-	-	2/34	2/34	1/17	2/34
8. Историја	-	-	-	-	2/34	2/34	2/34	2/34
9. ТИО	-	-	-	-	-	-	2/34	2/34
СВЕГА (3)	13/221	13/221	13/221	13/221	19/323	19/323	19/323	19/323

(1) За штићенике који остварују наставу на језику националних мањина.

(2) Језик националне мањине на коме се остварује настава.

(3) У свакој колони, број испред косе црте означава недељни фонд часова, док се број иза косе црте односи на годишњи фонд часова. У последњем реду табеле бројеви испред и иза косе црте односе се на укупне недељне, односно годишње фондове часова свих предмета.

Како се види у табели, програмом наставног рада је покривено укупно девет предмета. Предмети попут ликовне и музичке културе, као и физичког васпитања, нису обухваћени програмом, али како у Казнено-поправном заводу постоје адекватни просторни услови за обављање физичких активности, као и ликовна и драмска секција, такви предмети се делом обрађују и кроз овакве активности и секције. Поред ових предмета, у Казнено-поправном заводу се изводи настава и из рачунарства и информатике, иако тај предмет није део овог програма, већ део образовне понуде Казнено-поправног завода.

Обим наставног градива је, према речима испитаних наставника, скраћен за 50 одсто у односу на градиво редовне основне школе, због тога што је једна школска година у овој школи упола краћа у односу на школску годину у редовним основним школама. Обим наставног градива често одређују сами наставници, који штићеницима праве скрипта из којих уче и полагају испите.

Када је реч о постојећем начину остваривања наставног рада, односно одвијања наставног рада у школи унутар Казнено-поправног завода, готово сви испитани наставници (10) слажу се у томе да се наставни рад одвија без већих проблема и према унапред предвиђеном програму.

Систем испитивања и оцењивања штићеника је, према речима свих испитаних наставника, сличнији оном који постоји на факултетима него оном који постоји у редовним школама. Током школске године се штићеници не испитују, јер не постоје контролне и друге вежбе, па се стога једино испитивање обавља на крају школске године. Након завршетка предавања обављају се усмени испити пред испитном комисијом коју чине наставници ове школе. Писмени испити се обављају једино из српског језика и математике (за први циклус основног образовања), као и из енглеског језика. Сви писмени испити се обављају према стандардизованим тестовима.

Према томе, начин доделе дипломе је исти као и у редовним школама. Чак је и сведочанство које се добија након завршетка ове основне школе исто као и оно које се добија по завршетку редовне школе. У сведочанству (дипломи) не наводи се да је штићеник стекао основно образовање током одслужења казне затвора и боравка у казнено-поправном заводу, како штићеници не би имали евентуалних проблема због тога након изласка из завода.

Што се тиче тешкоћа са којима се суочавају приликом реализовања наставног рада са штићеницима, одговори испитаних наставника се опет нису много разликовали. Већина њих је истакла да се при реализовању наставног рада са штићеницима не суочава са већим тешкоћама. Међутим, било је и другачијих одговора, па су тако неке од тешкоћа при реализовању наставног рада са штићеницима које су поједини наставници наводили дате у следећој табели.

Табела 4.: Тешкоће наставника при реализовању наставног рада

Тешкоће наставника при реализовању наставног рада са штићеницима:
- слаба и недовољна предзнања штићеника (4);
- оскудан речник и лоша моторика (4);
- недостатак концентрације за рад на часу (3);
- недостатак мотивације за учествовање у настави (3);
- страх од непознатог (и код штићеника и код наставника) (2);
- слаба постигнућа штићеника у раду у настави (2).

Интересантно је да ниједан испитани наставник није као тешкоћу навео недисциплину или непослушност штићеника током реализовања часа. Према речима свих испитаних наставника, таквих проблема у раду с њима нема, јер за већину њих наставни часови представљају једини „спас од реалности у којој се налазе“. Већина наставника истиче да на часове иде без пратње чувара, иако је то пракса у овом казнено-поправном заводу.

Према речима свих испитаних наставника, највећу подршку при реализовању наставног рада са штићеницима пружају им колеге наставници, јер они одлично познају услове рада који постоје на часовима и стога могу једни другима да пруже корисне савете, затим координатор за образовно-васпитни рад у Казнено-поправном заводу, будући да је он такође добро упућен у проблеме са којима се ова школа суочава, као и директор Школе за основно образовање одраслих, који им даје сугестије како да измене постојећи програм, али и како да штићенике мотивишу за даљи рад.

Као мере за побољшање и унапређење постојећег начина остваривања и реализовања наставног рада, испитани наставници наводе увођење иновативних наставних метода, средстава и материјала у рад (9), већу укљученост штићеника у наставне активности (9), развијање индивидуалног и индивидуализованог начина рада са штићеницима (8), повезивање наставног градива из више сродних предмета (8), повезивање новог градива са претходно наученим (6), као и примену научног градива у реалним ситуацијама (3).

Закључак

Судећи према одговорима испитаних наставника, може се закључити да се већина њих суочава с истим проблемима и тешкоћама приликом реализовања наставног рада са штићеницима. Већина њих часове у овој школи сматра истим као и часове у редовним школама, али истичу да би већа улагања у ову школу омогућила и њима и штићеницима квалитетнију наставу. Ипак, постојећу организацију и начин остваривања основног образовања испитани наставници виде као задовољавајућу, узевши у обзир услове у којима се оно одвија.

Након обављања истраживања и приказа података, може се закључити да је неопходно извршити одређене измене ради побољшања наставног рада у Казнено-поправном заводу за малолетнике у Ваљеву. Поред прилагођавања наставног

градива, један од задатака ове школе би требало да буде и измена образовне понуде у програму наставног рада намењен штићеницима. Процес даљег осавремењавања наставног рада у овој школи би, судећи по приказаним подацима, требало да иде у правцу развијања веће сарадње и групног рада међу штићеницима, као и у правцу већег уважавања индивидуализованог рада са њима. Међутим, остваривање поменутих захтева се у овој школи коси с организацијом Завода, јер је продужење времена посвећеног наставном раду у овом тренутку неизводљиво. Због тога би, на нивоу Завода, требало више радити на уважавању значаја образовања, чиме би се временом отклониле све постојеће тешкоће.

Литература

- Costello, A., T. Langelid & A. Wilson (2012). *Survey on Prison Education and Training in Europe – Final Report*. Birmingham: GHK.
- Ђорђевић, М. (2011). Утицај појединих фактора на процес ресоцијализације осуђених лица. *Сocijalna misao*, Год. 18, Бр. 2, стр. 73-89.
- Hammarberg, T. (2009). *Children and Juvenile Justice: Proposals for Improvements*. Brussels: Council of Europe.
- Игњатовић, А. (2009). Специфичности извршења кривичних санкција према малолетницима. *Pravo – Teorija i praksa*, Год. 26, Бр. 7-8, стр. 76-92.
- Krivični zakon Republike Srbije* (2004). Службени гласник Републике Србије, Бр. 58/04.
- Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnog zavoda za maloletnike* (2006). Службени гласник Републике Србије, Бр. 71/2006.
- Radulović, Lj. (2010). Функција образовања у сузбијању малолетничког криминалитета. *Strani pravni život*, Год. 37, Бр. 14, стр. 145-168.
- Soković, S. (2009). Систем кривичних санкција које се изричу малолетницима – основне карактеристике и извршење. У Д. Радовановић (ур.), *Istraživanja u specijalnoj pedagogiji* (стр. 257-272). Београд: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija* (2009). Службени гласник Републике Србије, Бр. 85/2005 и 72/2009.
- Zakon o osnovama Sistema obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije* (2003). Службени гласник Републике Србије, Бр. 62/2003 и 64/2003.
- Žunić Pavlović, V. (2004). Евалуација у ресоцијализацији. Београд: Partenon.

Подаци о аутору

Синиша Милак, мастер педагог је стручни сарадник – педагог у XV београдској гимназији.
E-mail: sinisa.milak@gmail.com